

ERİ

ULUSLARARASI ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU

V

1-5 Kasım 2007

B İ L D İ R İ L E R

CİLT II

EDITÖR

DR. COŞKUN YILMAZ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	179439
Tas. No:	956.141 ÜSK.5

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

**ULUSLARARASI
USKUDAR SEMPOZYUMU V**

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mehmet İpşirli / Prof. Dr. İsmail Eriinsal
Prof. Dr. Mustafa Uzun / Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Tufan Buzpinar / Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı
Yrd. Doc. Dr. Erhan Afyoncu

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı

YAYINA HAZIRLIK

Zafer Cinar, Ugur Demir

İMLA VE TASHİH

Prof. Dr. Mustafa Uzun, Ahmet Karataş

GORSEL ARASTIRMA

Zafer Çınar, Ugur Demir

FOTOGRAFLAR

Zekiye Ermiş, A. Bilal Aslan, Suphi Darıcalı

SEMPOZYUM FOTOGRAFLARI

Kenan Koca, İsa Telli

TASARIM

Hamit Celebi

BASKI VE CİLT

Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Sti.

İstanbul 2008

ISBN 978-9944-5807-5-5

Telif hakları Üsküdar Belediyesine aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz
basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Hakimiyeti Milliye Caddesi,

Atlas Çıkmaızı No: 69

ÜSKÜDAR / İSTANBUL

Tel: 0 216 531 30 00 • Faks: 0 216 531 31 03

www.uskudar.bel.tr

Üsküdarlı Bir Hekim: Ord. Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy (1876-1949)

U Z M . D R . B U R H A N A K G Ü N

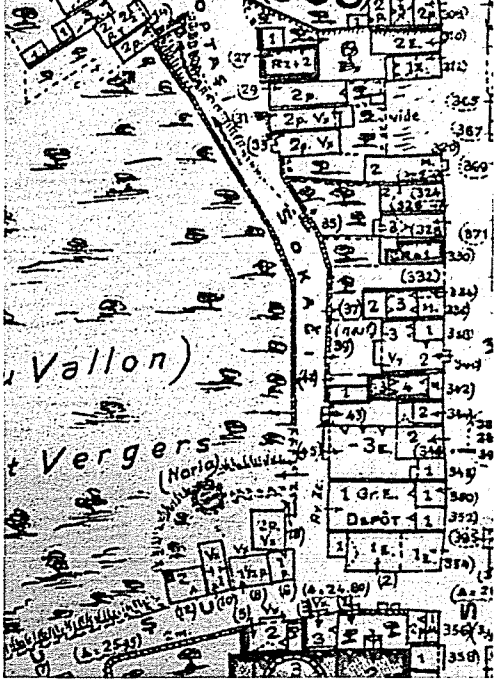
İstanbul Üniversitesi

Ord. Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy, yetmişbeş yıllık ömrünün yaklaşık altmış yılını Üsküdar'da geçirmiş, dört beş kuşaktan beri Üsküdarlı olan bir aileye mensup olup, Tıp Fakültesi'nin efsaneleşmiş ve öğrencileri tarafından çok sevilmiş, yaşadığı dönemde Avrupa'da çalışmaları ve buluşları ile ün yapmış değerli bir hekimimizdir.

1. Ailesi

Kemal Cenap'ın soyu Karadeniz sahilinde Evrenye'de¹ Yörüköglu lakabıyla anılan bir aileye dayanmaktadır. Dedesinin büyükbabası, Üsküdar'da Valide Atik Camii inşaatında ustabaşı olarak çalışmıştır.² Babası, eski Tophane-i Amire'nin Maçka Silahhane-i Hümayunu Başkatibi Hüseyin Cenab Efendi'dir. Annesi, Mesnet Hanım Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın teyzesidir. Kemal Cenap, üç çocuklu ailenin ikinci çocuğu olarak Üsküdar Valide-i Atik semtinde Toptaşı yokuşunda 28 numaralı evde 1876 yılında dünyaya geldi. Ailenin ilk çocuğu olan Hasan Basri Bey (öl.1924), Maliye Nezareti Merkez Kalemünde ve Düyûn-u Umumiye'de memur olarak çalışmıştır. En küçük çocuk olan Ziya Cenap Bey (1882-1955) ise Maliye Vekaleti ve Merkez Bankası'nda müdürlük görevlerinde bulunmuş olup ilk opera sanatçımız olan Semiha Berksoy ile Güner Pembecioğlu'nun babasıdır.³

Kemal Cenap, 1900 yılında Seniha Hanım ile evlendi. Bu evliliğinden 1901 yılında kızı Bedia (Bedia Moray) ve 1903'te de oğlu Seyfi Cenap (öl.1974. 1924 Paris Olimpiyatları'nda ülkemizi temsil etmiş milli güreşçilerimizdendir) dünyaya geldi. Kızının 1928'de Acun Kemal adını verdiği bir oğlu olmuştur. İlk

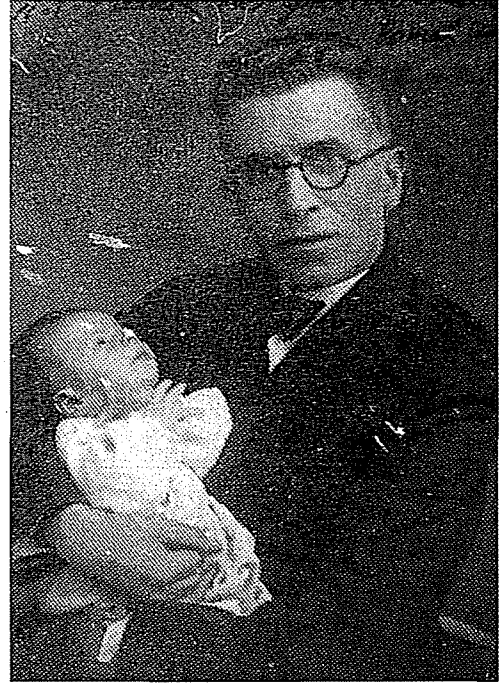
Toptaşı Sokağı'nın krokisi (Pervitich Sigorta Haritaları)

Hüseyin Cenap Efendi, oğulları (soldan sağa Ziya Cenap, Hasan Basri ve Kemal Cenap) ve torunları (Bedia ve Seyfi Cenap) ile birlikte.⁴

Kemal Cenap ve ailesi Berlin'de, 1917.⁴

1928'de doğan torunu Acun Kemal ile.⁴

eşinden ayrıldıktan sonra Kemal Cenap birkaç defa daha evlenmişse de başka çocuğu olmamıştır.⁴

2. Eğitimi

Kemal Cenap, Ahmediye mahalle mektebindeki ilk tahsilinin ardından Toptaşı'nda bulunan Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriyye'ye devam etti. Rüşdiyeden sonra Kuleli'de Askeri Tıbbiye İdadisi'nde bitirdi ve o dönemde Demirkapı'da bulunan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye girdi.

Tıbbiye'den 1897'de, o sırada devam etmekte olan Yunan harbi dolayısıyla vaktinden altı ay önce yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu (diploma numarası 1702, senesi R.1313). Öğrenciliğinde fizyoloji ve dâhiliyeye meraklı ve devamlı bir öğrenci olduğundan adı geçen şubelere ayrılan on kadar sınıf arkadaşıyla beraber "fizyolojide ikmalî tahsil etmek" şartıyla bugünkü asistan göreviyle Şakir Paşa'nın yanına verildi.⁵ Şakir Paşa (1848-1919), 1872-76 yılları arasında Paris'te dönemin ünlü fizyoloji alimi ve deneysel (tecrübi) fizyolojinin kurucusu olan Claude Bernard'ın öğrencisi olmuş ve bizde tecrübi fizyolojinin kurucusu olarak anılan değerli bir hocadır. Kemal Cenap, iki yıl Fiyolojihâne adı verilen küçük laboratuarda çalıştıktan sonra, boşalan "muallim muavinliği" kadrosuna müsabaka sınavı sonrası tayin edildi. Bundan beş sene sonra da "muallimi sâni" oldu (1903). 1905 yılında ilk kitabı olan *Mebâdi-i Fenn-i Menâfi-ül Azâ'yı* yayınladı ve çok beğeni topladı. Bu sırada Tıbbiye, Haydarpaşa'daki yeni binasına taşınmış ve binanın Kadıköy'e bakan kısmında çamaşırhanenin üstünde yer alan büyükçe bir salon fizyolojiye tahsis edilmişti. Şakir Paşa, yetenekli öğrencisi Kemal Cenap'ı çok beğeniyor, gayretlerini takdir ve teşvik ediyordu. 1909 yılında Şakir Paşa'nın vefatından sonra Kemal Cenap fizyoloji kürsüsüne muallim oldu. Aynı dönemde askeri ve sivil tıp mekteplerinin Haydarpaşa'daki yeni binada Darülfünun Tıp Fakültesi adıyla tek çatı altında birleştirilmesiyle yapılan yeni düzenlemede müderris ünvanı ile görevini sürdürdü.

3. Haydarpaşa Tıbbiyesi'ndeki Yılları (1903-1933)

1909 yılında Lyon'da Morat ve Paris'te Collégé de France'de Gley'in yanında bir müddet çalışıp döndükten sonra Tıp Fakültesi'nin ilk dekanı olan Cemil Paşa (Topuzlu)'nın desteği ile oldukça iyi donanımlı bir fizyoloji laboratuvarı kurmayı başardı.

Kemal Cenap, bu laboratuvarında o zamana kadar bizde yapılamayan ve yapılabileceği düşünülmemeyen deneyleri kısıtlı imkanlara rağmen başarılı bir şekilde yapmaktaydı. Bu deneylerden birinde köpeklerde uyguladığı ve boyundaki toplardamardan basınç ölçümü ve kaydını sağlayan bir düzeneği kendi laboratuvarında yeniden oluşturmuş ve tıp fakültesinin bahçesine taşıyarak bir at üzerinde

Tıbbiyede öğrenci iken 1894 (B. Şehsuvaroğlu Arşivi)

Şakir Paşa (1848-1909) (B. Şehsuvaroğlu Arşivi) ve Karacaahmet Mezarlığı'nda bulunan mezar taşı (B. Akgün).

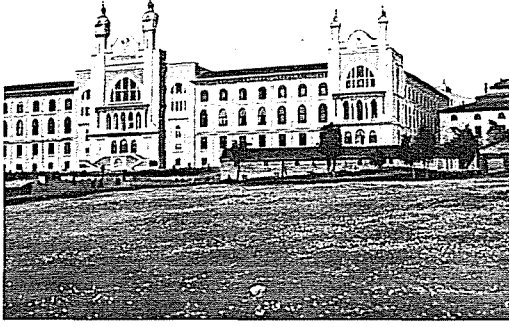
aynı ölçümleri kendi deyimiyle Doğu'da ilk kez olarak başarıyla gerçekleştirmişti. Bu deneyleri ve sonuçlarını 1914'te yazdığı kitabında ayrıntılı olarak anlatmıştır.⁶

Birinci Dünya Savaşı devam ederken 1917 yılında ailesi ile Berlin'e giden Kemal Cenap, Patolojik Fizyoloji Enstitüsü'nde A.Bickel, Berlin Veteriner Mektebi Fizyoloji Enstitüsü'nde Kramer, Kaiser Wilhelm Enstitüsü'nde C. Neuberg ve Friedrich Sain Hastanesi'nde de Boruttau'nun yanında elektrokardiyografi ve elektrofizyoloji alanlarında çalıştı.⁷ Memlekete döndükten sonra edindiği bilgi ve tecrübelerinin ışığında Fizyoloji Laboratuvarı Rehberi adlı kitabını yazdı (1919).

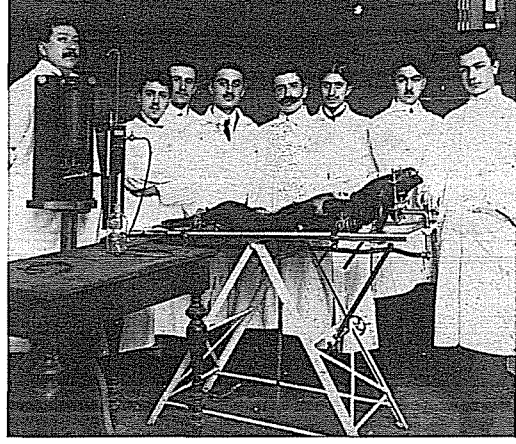
Kemal Cenap, 1919 yılında rahatsızlandığı için bir süre derslerine devam edememiş ve muavini tarafından verilen dersler tatminkâr ve verimli olmamış üçüncü sınıftakiler derslerden yeterince yararlanamamışlardı. İyileşip derslere tekrar başlayınca üçüncü sınıf öğrencileri, fizyoloji derslerini ikinci sınıftakilerle beraber almak için başvurmuşlar ve istekleri kabul edilmişti. Ancak dershanede, ikinci sınıf öğrencileri ön sıralarda oturamadıkları, kendi derslerini gereği gibi takip edemedikleri için üçüncü sınıftakilerle ters düşmüş ve iki sınıf arasında itişip kakışmalar hatta Selimiye Kışlası'ndan bir bölük askerin müdahalesini gerektirecek düzeyde kavga ve kargaşa yaşanmıştı. Kemal Cenap'ın uzlaştırma gayretleri de sonuç vermeyince fakülte yönetimi çareyi üçüncü sınıflara verilen fizyoloji dersini kaldırmakta bulmuştu⁸.

Mondros Mütarekesi'nden sonra İstanbul işgal edildiği zaman (16 Mart 1920), İngiliz birlikleri de Tıp Fakültesi binasının ön cephesini işgal etmiş ve buraya yerleşmişti. Onların varlığına rağmen dersler kesilmemiş, öğrenciler ve hocalar her türlü maddî manevî zulme göğüs germişlerdi. İngilizler, öğrencilerin maneviyatını sarsmak için özellikle ders saatlerinde bando talimi yapmaktaydılar. O günlerin birinde Kemal Cenap Bey, öğrencilerine ders vermekte iken İngiliz bandosu yine çalmaya başlar. Gürültü o kadar şiddetlenir ki artık hocanın sesi duyulmaz olur. Bunun üzerine Kemal Cenap Bey öğrencilerine duygulu bir sesle: "Efendiler. Hürriyetsizlik ne kötü ne dayanılmaz şey. Kendi memleketinizde, üni-

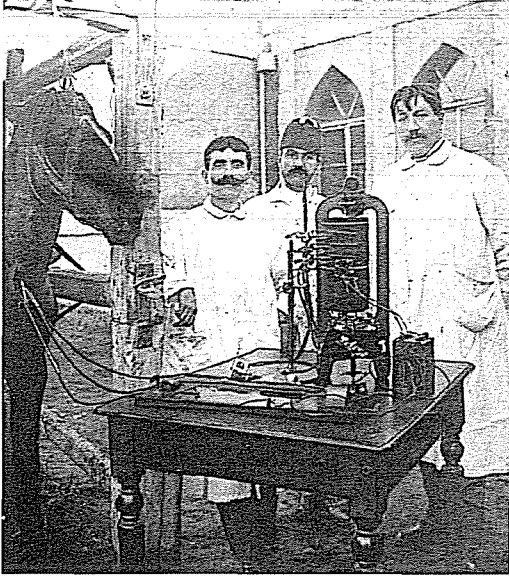
ÜSKÜDARLI BİR HEKİM:
ORD. PROF. DR. KEMAL CENAP BERKSOY (1876-1949)

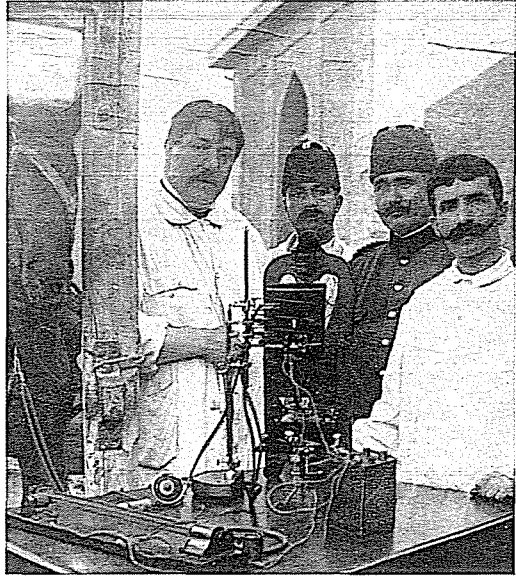
Haydarpaşa Tıp Fakültesi'nin deniz cephesinden görünümü

Kemal Cenap (sağdan dördüncü) bir fizyoloji deneyi sırasında öğrencileriyle beraber, 1914. Sol baştaki zat muavini Talha Bey'dir. (CTF Arşivi)

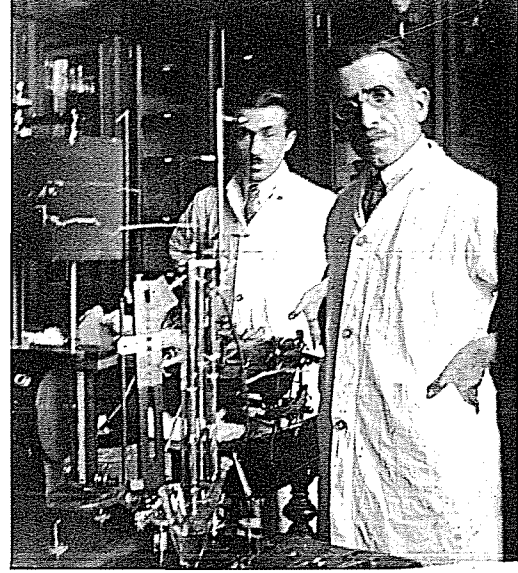

Kitabında bahsettiği basınç ölçümü düzeni ve yardımcılarıyla tıp fakültesinin bahçesinde. (Bedii Şehsuvaroğlu Arşivi)

versitenizde bile bir dersi rahatça dinleyemiyorsunuz...” der.⁹

Kemal Cenap, derslerini akıcı ve etkileyici bir dille verdiği ve en zor fizyoloji deneylerini bile öğrencilerine gösterebilmek için gayret sarfettiği için tüm hocalık yaşamı boyunca öğrencilerinden sevgi ve saygı görmüştür. Öğrencileri derslerine devamsızlık etmek şöyle dursun dersleri takip edebilmek için birbiriyle yarışmış hatta kavga etmiştir. Derslerini klişe haline getirmemiş mahiyet ve muhteviyatını her yıl değiştirmiştir¹⁰. O dönemde bir çok hocanın yapamadığını yapmış; yazdığı ve yeni bilgilerle sürekli güncellediği ders kitapları ile öğrencileri-

14 Ekim 1922 günü yapılan "son ders" hatırası. Soldan sağa Talha Bey, Kemal Cenap Bey ve Ziya Cemal Bey.
(B. Şehsuvaroğlu Arşivi)

nin ders kitabı ihtiyacını karşılamıştır. Hoca, her öğretim döneminin son dersinde öğrencilerine bir veda konuşması yapar ve o derste hoca-talebe kaynaşmasının en güzel örneği yaşanırdı.¹¹

1922-23 eğitim yılında tıp fakültesine ilk kez kız öğrenci alınmıştır. Bunun gerçekleşmesinde Kemal Cenap Bey'in de çok katkısı olmuş ve Tıp Fakültesi Müderris Meclisi'nin 17 Ağustos 1921 tarihli oturumunda yaptığı konuşmada "*Kadınların tahsili içtimai ve mühim bir meseledir... Hukuk fakültesi de talebe kabulüne karar vermiştir. Bizim de terviç ederek (yaygınlaştırarak) mücadele açmamız lazım gelir. Neden erkek ve kadın bir sırada oturup okumasın?*" demiştir.¹²

1923 yılı sonlarında uzun süreden beri devam eden Tıp Fakültesi'nin Haydarpaşa'dan İstanbul tarafına nakli tartışması tekrar alevlenmiş bu kez idare makamlarının desteği ile nakil kararı alınmıştı. Kemal Cenap Bey'in de aralarında olduğu bazı hocalar buna itiraz etmişse de 1924-25 eğitim yılında tıp fakültesinin asker ve sivil öğrencileri, belediyeden fakülteye devredilen Haseki Kadınlar, Cerrahpaşa ve Vakıf Gureba hastanelerindeki kliniklere devam etmeye başlamışlardı.¹³ Kemal Cenap Bey, bunlar olurken fizyoloji laboratuvarında bitmek bilmeyen bir azimle çalışıyor ve yeni keşiflerde bulunuyordu.

1920'li yılların sonuna doğru, Rus bilim adamı Pavlov'un köpekler üzerinde gerçekleştirdiği şartlı refleks deneylerini Kemal Cenap Bey de kendi laboratuvarında başarıyla tekrarlamış ve her zaman yaptığı gibi bu deneylerin sonuçlarını da yayınladığı ders kitabına koymuştu.¹⁴

1933 yılında yapılan üniversite reformu ile İstanbul Üniversitesi kuruldu ve yeni yapılanmada aralarında Kemal Cenap Bey'in de bulunduğu 157 hoca kadro

dışı bırakıldı. Fakat öğrencilerin bu durumu boykot etmesi üzerine üniversitenin ilk rektörü olan Neşet Ömer İrdelp'in bulduğu çözümle yeni yapılanmada kurulmuş olan Fizyoloji Enstitüsü, Beşeri Fizyoloji ve Genel Fizyoloji adları ile iki enstitüye ayrıldı ve Kemal Cenap Bey ordinaryüs profesör ünvanı ile Beşeri Fizyoloji Enstitüsü'nün başına getirildi. Genel Fizyoloji Enstitüsü'nün başına ise Almanya'dan yeni gelen Hans Winterstein geçti¹⁵. Yine aynı reform sırasında Tıp Fakültesi, Haydarpaşa'daki binadan Beyazıt'a eski Harbiye Nezareti binasına taşındı.

4. Üniversite'deki Yılları (1934-1943)

Fizyoloji Enstitüsü her ne kadar görünüşte iki enstitüye ayrılmışsa da bina ve donanımı ortak kullanmak mecburiyeti doğmuştu. Bu konuda Hans Winterstein şöyle yazmaktadır:

*"...Şimdi müşterek enstitümüz uydurma bir temel üzerine ikiye bölünmüş fakat tam ayrılmamıştır. Kemal Cenap'ın kısmı nispeten iyi teçhiz edilmiş, benimki ise boş odalardan ibaretti. Ders tecrübeleri için her aleti ödünç olarak almağa mecburdum."*¹⁶

Ord. Prof. Kemal Cenap Berksoy, üniversite reformu sırasında devam etmekte olan dil devrimine gönülden sahip çıkarak özellikle Türkçe bilim terimleri üzerine çok ciddi çalışmalar yaptı.¹⁷

Fizyoloji alanındaki çalışmalarını da devam ettirdi ve Fen Fakültesi'nde de karşılaştırmalı fizyoloji dersleri verdi.

1935 yılında Moskova'da toplanan "XV. Beynelmielel Fizyoloji Kongresi"ne Türk heyetin başkanı sıfatıyla katılarak onikiparmak barsağı refleksi üzerine bir bildiri sundu. Yine aynı adlı kongrenin 1937 yılında Zürih'teki toplantısına da katıldı.

1940'ta fizyoloji alanındaki son bilimsel çalışması olan köpekte tütün zehirlenmesi üzerinde çalışmaya başladı. Ancak yaş haddinden dolayı emekli olması söz konusuydu. Bunun üzerine 1940(17/8/1940 tarih ve 2/14196 sayılı karar)¹⁸ ve 1941(3/7/1941 tarih ve 2/16146 sayılı karar)¹⁹ yıllarında iki kez yaş kaydına bakılmaksızın görev süresi birer yıl uzatıldı.

5. Fizyolojideki Çalışmaları ve Yurtdışındaki Etkileri

Kemal Cenap'ın fizyoloji alanındaki en önemli çalışmaları sekretin hormonu üzerine yaptıklarıdır. Sekretin, 1902 yılında Bayliss ve Starling tarafından bulunup adlandırılmıştı. Kemal Cenap, 1916 yılında yaptığı deneylerle pankreas bezinin ürettiği salgı miktarını ölçmüş, en etkili sekretinin onikiparmak barsağının derin mukoza tabakasında meydana geldiğini tesbit etmiş, karaciğerin barsaktan

Emekliliğine yakın bir zamanda enstitüdeki odasında (CTF Arşivi).

gelen sekretin için bir depo ve düzenleyici organ olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca üretilen sekretin miktarının beslenme ile ilişkisi olduğunu yağlı besinlerin karbonhidratlı besinlere göre daha çok sekretin salgılattığını da tesbit etmiştir. Sekretin ile ilgili çalışmaları yurtdışında yankı bulmuş; birçok araştırmacı daha sonra yaptıkları yayınlarda Kemal Cenab'a atıfta bulunmuş ve onun çalışmalarını doğrulayan ibareler kullanmışlardır:²⁰

D.H.Souza'nın 1921 yılında Archives internationales de physiologie (cilt 18 sayfa 231)'de çıkan yazısında: "İspanakta pankreas ifrazını tahrik eden münebbihi (uyaranı) bulmayı İstanbullu Kemal Cenab'a borçluyuz" demiştir. K. Matsauoka, Biochemische Zeitschrift (sene 1923 sayfa 377)'te özetle kendi yaptığı buluşların Kemal Cenab'ın bağırsak ve ıspanak sekretinleri ile ilgili yaptıklarını tamamen doğruladığını yazmıştır. Yine aynı konuda Berliner Klinische Wochenschrift (4 Haziran 1917)'te çıkan bir yazıda şöyle denilmiştir: "Karaciğerin kendisine gelen sekretini ve vitamini tutması hakkında Kemal Cenab'ın buluşunun önemi şundan dolayı büyüktür ki..."

Kemal Cenab'ın çok önemli birkaç çalışması da kalp fizyolojisi²¹ üzerinedir. Tıp Fakültesi Anatomi Profesörü Mouchet ile beraber yaptıkları çalışmalardan birinde o zamanlar yaygın olarak yapılan doğrudan kalp içerisine enjeksiyonla ilaç verilmesi ile başka toplardamarlara verilmesi arasında çok fark olmadığını, ikincisinin çok daha emin bir yöntem olduğunu, kalp içine enjeksiyonun ancak kalbin durması halinde uygulanmasını tavsiye etmişlerdir. Yine Mouchet ile beraber yürüttükleri bir çalışmada kalp hormonu (bugün ANF (Atriyal Natriüretik Faktör) diye bilinmektedir) olarak adlandırdıkları bir maddenin varlığını saptamışlardı.

Bu çalışma da kısa sürede bilim çevresinde ses getirmiş ve L. Haberlandt, 1927'de yazdığı Das Hormon der Herzbewegung adlı kitabında "Kemal Cenab ve Muşe (Mouchet) tarafından sıcakkanlı hayvanlarda yapılan tecrübeler, kalp hormonunun bulunuşu hususunda önemli bir olaydır" diye yazmıştır.²²

Almanya'da Carl Neuberg ile çalıştığı sırada (1918) bira mayasında sakkarofosfataz adını verdikleri yeni bir ferment bulmuşlardı.

1937 yılındaki uluslararası fizyoloji kongresinde de yine kendi buluşu olan gastro-duodenal refleks üzerine bir tebliğ vermiştir. Fizyolojideki son çalışmalarından biri de 1940 yılında köpekte tütün zehirlenmesi üzerine olanıdır.

Kemal Cenap Berksoy ülkemizde deneysel fizyolojinin kurulması ve yerleşmesinde çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. Birçok maddi imkansızlığa rağmen mütevazı laboratuvarında önemli buluşlar yapmıştır. Ayrıca hayvanlar üzerinde uygulanan deney tekniklerinin de ülkemizde yerleşmesini sağlamıştır.

Ancak O, hocası Şakir Paşa kadar şanslı olamayacak, kendisinden sonra bu alanda yetişmeye gönüllü öğrenci bulmakta güçlük çekecektir. Bu konuyu 1933 yılında ikincisi çıkan Tıp Yolunda Yılbaşı adlı dergideki bir yazıda şöyle dile getirmiştir:

“Darılmazsanız size bir sözüm var: yolcusu olduğum Fisiologya gibi tatlı ve tababetin temeli olan bir ilimde yetişmek için açık yüreğimize ve bunca dileklerimize rağmen şimdiye kadar ağabeylerinizden bir isteklisi çıkmadı. Sizden çıkacak mı bilmiyorum. Ruhunuzun asaletinden haklı olduğunuzu itiraf edeceğinizi ümit ettiğim sorgumun cevabını yakın bir gelecekte vereceksiniz. Teşvikse, ettik ediyoruz. İlim zevki ise elden ve dilden geldiği kadar vermiye çalışdık ve çalışıyoruz. Genç kafa arıyorum: yarın öbür gün bu geçici alemden ayrılırken bunca senelik, iyi kötü, verimlerimizi saklatacak emanetçi arıyorum.”²³

6. Dil Devrimi ve Türkçe Bilim Terimleri Üzerine Çalışmaları

Kemal Cenap, dil devrimine gönülden sahip çıkmış ve kendi uzmanlık alanına hemen tatbik etmiştir. O kadar hızlıdır ki 1934 yılında yayınladığı yeni ders kitabının önsözünde bunu şöyle açıklamıştır:

“ Bu bitik (kitap), çoktanberi tükenen eski kitabımın yeni baskısı değildir. Eskisi, yazıldığı Osmanlıca dilile beraber, Arap yazısının gömüldüğü tarihe karıştı.

...Bu bitik dil yoluna sapan bir yolcunun, o yolun yolcularına şimdilik başarabildiği bir armağanı olarak yazıldı. Büyük Dil Değişimi gibi kültürümüzün tarihlik bir dönüm yerinde ve dilin daha kuralları ve istilahları (terimleri) berkitilmemişken bir öğretme (ders) bitiği çıkarmak biraz hızlı bir atılganlık sayılmasın. Çünkü, yıllardanberi bitiksiz kalmış olan öğrenirlerimizin işine yaramak ezimi (zorunluluğu) karşısındaydık...”²⁴

Bu kitapta Kemal Cenap sadece fizyoloji derslerini anlatmamış aynı zamanda hem yabancı dillerdeki bilimsel terimlerin Türkçe’ye nasıl aktarılması gerektiğini örneklerle vermiş hem de kitabında gerek kendi buluşu olan gerekse dil encümeni tarafından saptanmış olan kelimeleri açıklayıcı dipnotlarla kullanmıştır. Yine aynı kitabın uzunca yazdığı önsözünde:

“Kat’i zaruret halinde batıda kullanılan bazı ilim ve teknik tabirlerinin yaşayan

yabancı dillerden değil, fakat bu dillere temel olan eski dillerdeki fonetiğin Türk gramerine göre tesbit edilmesi gerekir.

...Latin alfabesiyle yazılacak Fizyoloji sözü, yeni Türk kültürü için ancak bir lekedir. Ya, uluslararası ve bilimsel bir yöndemle gidilerek Fisiyoloji yapılabilir. Bu olmazsa öztürkçesi konulabilir. ” demektedir. Yani dilimize yeni gelecek yabancı sözcükler mümkün olduğu kadar Latince ve Grekçe'deki köklerinden alınmalı ve yazıldığı gibi okunmalı; Fransızca gibi modern batı dillerinde olduğu şekilde yazılışı farklı telaffuzu farklı olmamalıdır. Çarpıcı bir örnek verecek olursak: *auto* Grekçe kendi, *otos* ise kulak demektir.

Fransızlar her iki kelimeyi de *oto* diye telaffuz ederler ve bize de aynı şekilde gelmiştir. Şu halde *otomobil* hareket eden kulak mıdır?²⁵

Kemal Cenap davasını desteklemek için 1875 yılında basılan Tıp Lügati'ni örnek göstermiş ve elli sene öncekilerin yaptığı gibi kelimelerin eski dillerden alınması gerektiğini savunmuştur. Tamamen pozitif düşünen bir bilim adamı olduğu için dil çalışmalarını da laboratuvarla birleştirmeyi başarmış ve kendi önerdiği şekilde oluşturulmuş kelimelerin daha kolay telaffuz edildiğini deneylerle göstermiştir²⁶.

Kendi buluşu olan ve kitap ve yazılarında kullandığı bazı kelimeler ve karşılıkları:

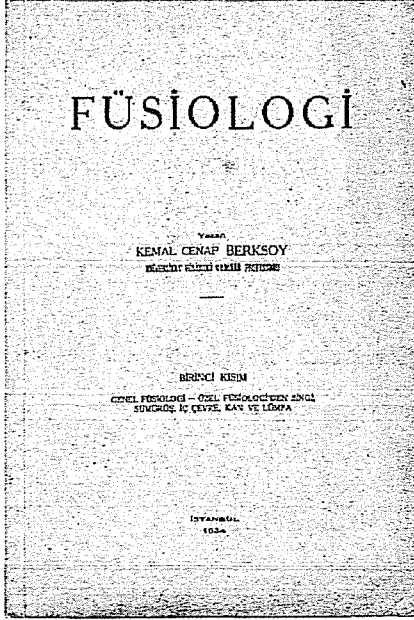
işlem	: vazife, fonksiyon
dolantı	: deveran
soluntu	: teneffüs
göze	: hücre
gudde	: beze
böleç	: diyafragma
sümürüş	: emme, absorbsiyon
yerçekimi	: cazibe-i arz
süzülme	: irtişah
seçim, seçmek	: ifraz etmek
öd yolu	: kanat-ı safravi
kan pıhtılaşması	: tahassürü dem
üçüz kapak	:dessamı zü selaset'tül şerafe (kalbin triküspid kapağı)

Geçen zaman içinde Kemal Cenap'ın bu gayretlerinin sonuçsuz kaldığını görmekteyiz. Winterstein'in dediği gibi “ *Kemal Cenap davasını kaybetmiştir. Tarafından (Fransız hastalığı) denen düşünme tarzı galebe çaldı ve ilmi terimlerimizin kökleri bozulmuş, fena telaffuz edilen Fransızcadan ibarettir.*”²⁷

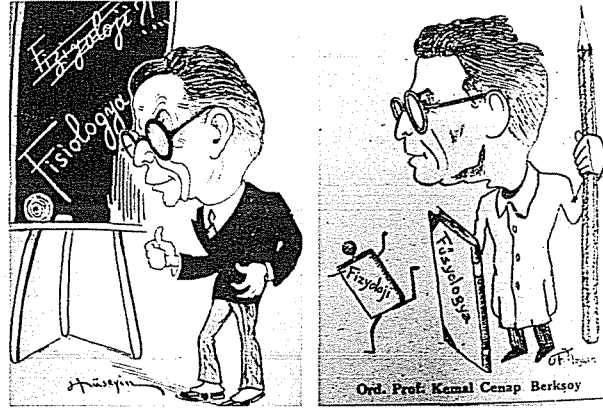
1943 yılında yayınlanan Beşeri Fizyoloji adlı kitabının kapağında Kemal Cenap'ın savunduğu şekil olan Beşeri Fisiyologia yazısının ilk bakışta fark edilemeyecek kadar küçük yazılmış olması belki bu yenilginin acı bir itirafıdır.²⁸

7. Kemal Cenap ve Nobel Fizyoloji ve Tıp Ödülleri²⁹

1931 yılı sonbaharında Darülfünun Tıp Fakültesi Anatomi Müderrisi Hamdi Suat (Aknar)'a İsveç'te bulunan ve Nobel Fizyoloji ve Tıp Ödülleri'nin verilmesin-

1934'te yayımlana Füsülogi kitabının kapağı ve Önsözünden bir bölüm.

Tıp Yolunda Yılbaşı 1941

den sorumlu olan *Karolinska Institutet*'ten bir mektup gelir. Mektupta kendisinden 1932 yılında verilecek ödül için aday ismi önermesi istenmektedir ve Nobel Fonu'nun kuralları gereği³⁰ bu işlem gizli yapılmak zorundadır. Hamdi Suat Bey de tereddüt etmeden aynı fakültede fizyoloji müderrisi olan ve çalışmalarını yakından bildiği arkadaşı Kemal Cenap'ı endokrin sekresyonu konusundaki çalışmalarından dolayı aday olarak önerir.

Aynı yıl fakültede üç hocaya daha davet mektubu gelmişti. Ancak onlar kendi memleketlerinde önerebilecek kimse olmadığını düşünerek yurtdışından isimler önermişlerdi. Akil Muhtar (Özden, tedavi profesörü), difteri ve tetanoz aşılmasında anatoksin çalışmalarından ötürü Pasteur Enstitüsü'nden Gastor Ramon'u; Ziya Nuri Bey (Birgi, Kulak-Burun-Boğaz Profesörü) ve Tefvik Recep Bey (Örensoy, Histoloji Profesörü) ise aynı ismi, Fransız Profesör Marcel Labbé'yi diyabet ile ilgili çalışmalarından dolayı aday olarak önermişlerdi.

Kemal Cenap'ın adaylığının ön değerlendirmesini Hans Gertz yapmış ve böylece 1932 yılının ödülü için yarışan 111 adaydan biri olmuştu.

Sonuçta ödülü, Lord Edgar D Adrian ve Sir Charles S Sherrington adlı iki İngiliz bilim adamı sinir sistemi ile ilgili yaptıkları çalışmalardan dolayı paylaştılar.

Nobel ödülleri için aday gösterilmek kadar aday gösterici olarak davet edilmek de çok önemlidir. İlgili enstitü her yıl bilimsel çalışma ve başarıları ile dikkat çekmiş kişileri seçmekte ve davet mektubu göndermektedir. Benzer şekilde bir davet de 1942 yılı ödülleri için Kemal Cenap Berksoy'a gelmiş O da metabolizma ile ilgili çalışmalarını takip ettiği Alman bilim adamı Adolf Bickel'i aday olarak önermiştir.

Ord. Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy, gizliliği kalktığı için açıklanmış 1901-1951 yılları arasındaki kayıtlara göre, Nobel Fizyoloji ve Tıp Ödülleri'ne aday gösterilmiş ilk ve tek bilim adamımızdır.

8. Emeklilik ve Milletvekilliği Yılları (1943-1949)

1909 yılında Darülfünun Tıp Fakültesi kurulduğunda Fizyoloji muallimi olan Kemal Cenap Bey'in maaşı en düşük seviye olan 3000 kuruştur.³¹ Fizyoloji, diğer temel bilimler gibi tıbbın maddi refah sağlayan bir dalı olmadığından bu konuda çok sıkıntı yaşamış olan hocası Şakir Paşa'nın tavsiyesini dinleyen Kemal Cenap da bir muayenehane açarak dahiliye mütehassısı olarak laboratuardan ve daha sonra enstitüden arta kalan zamanlarında hasta bakmıştı. Ancak geçen zamanda tıp sürekli geliştiğinden ve muayenehaneye yeterli zaman ayıramadığından bundan çok fayda görememiştir.

Kemal Cenap Berksoy 1943 yılında yaş haddinden emekli oldu. Emekli maaşının yetersiz olması, Kadıköy Bahariye Caddesi Röntgen apartmanında bulunan muayenehanesine de fazla hasta gelmemesi üzerine maddi sıkıntı çekmeye başladı.³²

İstanbul milletvekili şair Mehmet Emin Yurdakul'un (1869-1944) 14 Ocak 1944'te vefat etmesiyle boşalan yerine, dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in destekleriyle³³ nisan ayında Kemal Cenap Berksoy seçildi. Böylece maddi olarak biraz daha rahata kavuştu. 21 Temmuz 1946'da yapılan milletvekilliği seçiminde ise bu defa Yozgat milletvekili olarak meclise girdi ve bu görevini ölümüne kadar sürdürdü.

9. Sağlık Hayatı ve Ölümü

Kemal Cenap'ın sağlık sorunları tüm yaşamı boyunca onu yalnız bırakmadı. En önemli sorunu aktif bir tüberkülozlu olmasıydı. Bu konuda eski öğrencileri şöyle yazmaktadır:

"... Narin, ince yapılı idi. Çok zarif giyinir etikete son derece riayet ederd. Fakülte hocalarının en yaşlısı olduğu halde dinç görünür, buna rağmen basil çıkartan bir TBC'li olarak rahatlıkla dolaşır, haftada bir gün bakteriyoloji laboratuvarına uğrayarak kraşa (balgam) muayenesi yaptırır, ve:

*- Bakalım bizim kızıl pehlivanlar ne alemde diyerek boyanmış basilleri seyrederek, böylece hayatı hiçe sayar, hademe Mevlut Ağa'nın hazırladığı kahveyi içer memnun dönerdi."*³⁴

Yine biri Mayıs 1924³⁵ diğeri ise Temmuz 1926'da³⁶ olmak üzere iki kez yurtdışına tedavi için gönderildiğini arşiv belgelerinden öğrenmekteyiz.

1935 yılında Moskova'da yapılan fizyoloji kongresi için Leningrad'da bulundu-

ğu sırada kafasında bir çeşit abse gelişmesi üzerine Swerdblow Hastanesi'nde Prof. Dobrotvoiskaya tarafından narkoz altında ameliyat edilmiş, hastanede üç gün yatmıştı. Ancak kongrede tebliğ günü gelince Kemal Cenap, yarasının henüz taze olmasına rağmen kongreye gidip tebliğini sunmakta istemiş; Profesör, hayati tehlikesi ver diye izin vermek istemeyince "hükümetim beni bu iş için gönderdi, ölsem gideceğim" diye ısrar etmişti. Bunun üzerine yanındakilere dönen Prof. Dobrotvoiskaya "Bırakınız, Türkler ölürler, fakat vazifelerini yaparlar bu böyledir, men edemeyiz" diyerek izin vermişti³⁷.

1936-37 ders yılına ait fişte; Kemal Cenap'ın rahatsızlığı nedeniyle vekaletin bilgisi dahilinde on gün rapor aldığı, bir gün de börek sancısından dolayı ders veremediği yazılıdır³⁸.

1946 seçimlerinde Yozgat milletvekili olarak tekrar seçilen Kemal Cenap Berksoy, bir süre sonra yavaş ilerleyen bir beyin hastalığına yakalanmış³⁹ ve 28 Kasım 1949 'da Ankara'da vefat etmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin 7 Aralık 1949'da Feridun Fikri Düşünsel'in başkanlığındaki toplantısında hatırasına hürmeten iki dakika sükût edilmiştir (saygı duruşunda bulunulmuştur).⁴⁰

10. Kişiliği ve Hakkında Yazılanlar

Kemal Cenap Berksoy'un ölümünün ardından onu anan ve tanıtan birkaç yazı yayınlanmıştır. Bunlardan en kapsamlı olanı meslektaşı Prof. Hans Winterstein (1879-1963) tarafından ölümünden üç gün sonra derste verilen nutuktur. Winterstein, on yıl boyunca beraber çalıştıkları Kemal Cenap'ın kişilik özellikleri hakkında şöyle yazmaktadır:

"Umumiyetle çok sevimli, şaka ve nükte seven bir şahıs olmakla beraber bazen ufak bir şey için heyecanlanırdı. Bir talebenin saygısız hareketi O'na bir gecenin uykusuna mal olabilirdi. Öğrencilerin söylediğine göre, mükemmel coşkun ve coşturan bir hoca, imtihanda merhametli ve bilhassa güzel kız talebeye karşı biraz yumuşak bir ekzaminatördü. Neşeli bir hadise hatırimda kaldı. Fizyoloji imtihanını beraber yapardık. Bir gün oldukça güzel fakat bilgisi az olan bir kız geldi. Ben beyin kabuğunda merkezlerin lokalizasyonunu sordum. "Gyrus praecentralisin yukarısı uyarılırsa ne olur?" Kız sustu, ben bekledim. Birdenbire: "Ayak hareket eder" diye cevap verdi. Malumatına hayret ederek "pekiyi" dedim. Bu anda Kemal Cenap bir kahkaha kopardı. "Niçin gülüyorsunuz" diye sorunca "Ben kızın ayağına bastım," dedi."

Bir diğer önemli yazı da hocanın ilk doçenti olan Sadi Irmak (1904-1990) tarafından yazılan, Kemal Cenap'ın ölümünün ardından Cumhuriyet gazetesinde çıkan makaledir. Bu yazıda Kemal Cenap'ı bütün yönleriyle ele alan Irmak, kişiliği hakkında şunları yazmıştır:

"Hudutsuz bir öğrenme ve araştırma ihtirası vardı. Bugün modern tesisleri havi laboratuvarlarda çalışanlar ve yarın daha mükemmel müesseselerde çalışacak

olan Türk tıp mensupları Kemal Cenap'ın hangi şartlar altında eserlerini meydana getirdiğini hatırlamalıdır...

...Bütün dünyada olduğu gibi bizde de sadece bir ilim şubesindeki ihtisası ile profesör olanlarla, çevresinin kültür ve sosyal hayatında aktif bir unsur olan profesörler vardır. Kemal Cenap bu ikinci tip hocalardandı. Yalnız ilme değil irfana da sahipti...

...Alim ve kültür adamı Kemal Cenabın yanında bir de hoca Kemal Cenab hüviyeti vardır ki bu cephesi belki de en çok saygıya layık olan tarafıdır. Otuzsekiz derece ateşle ve göğsünde litrelerle su toplanmış halde derslere girdiği görülmüştür.

...Sönmiyen bir milliyetçilik ateşi vardı. Tıbbiye ocağında baş göstermiş milli heyecan tezahürlerinde aktif rolü vardır.

... Daima nahif kalmış olan vücudunun üstünde irice ve muntazam bir başı vardı. Erkenden tutulduğu tüberkülozdan kat'i bir şifaya ulaşmamış olmakla beraber şiddetli bir yaşama isteği taşımıştır. Fakat aşırı bir hassasiyet hayal zevklerini çok defa perişan eder ve ancak laboratuvarında teselliye kavuşabilirdi. Bu yüzden aile hayatı pek mesud geçmemiştir."

Kemal Cenap Berksoy'u hocam ve sonra yakın dostum diye anan Dr. Osman Şevki Uludağ (1889-1964) ise 4 Aralık 1949 tarihli Vatan gazetesinde çıkan yazısında hocanın özellikle fizyoloji alanında yaptığı çalışmaların Batı dünyasındaki yankıları üzerinde durmuştur. O da Kemal Cenap'ın milliyetçi yönüne temas etmiş ve şunları yazmıştır:

"Balkan harbinden önce yapılan ilk Darülfünun ayaklanmasını herkes ittihatçılara atfeder. Halbuki bu hareketin İttihat ve Terakki ile ilgisi yoktur. Darülfünun nümayişi Tıp Fakültesinde başlamıştır ve bu harekette elebaşı Mehmet Ali ve Ali Ruza isimli iki mektep arkadaşımınla beraber bendim. Yarım saat geçmeden fakültenin bütün talebesi, büyük kabinenin Makedonya'yı terk etmek fikri aleyhine ayaklanmıştı. Hadiseyi ben Kemal Cenap'a haber vererek onu talebe arsına davet ettim ve Kemal Cenap aramıza katılarak öyle bir nutuk verdi ki coşkunluğumuz adeta şahlandı ve tıp fakültesini talebesi Darülfünuna giderek onları da coşturdu."

Tüm hocalık yaşamı boyunca Kemal Cenap Berksoy öğrenciler tarafından en çok sevilen ve hürmet gösterilen hocalardan biri olmuştur. İlki 1931-1932 tarihini taşıyan Tıp Yolunda Yılbaşı adı verilen ve öğrencilerin hazırladığı dergilerde Kemal Cenap'ın çeşitli karikatürlerinden başka emekli olduğu yılın sayısında O'nu metheden bir şiir de yayınlanmıştır. Yine kendisi ile aynı yıl emekli olan Akil Muhtar ile beraber çizilen karikatürü de öğrencilerin hocalarına olan sevgilerinin ayrı bir göstergesidir:

Çok sevdiğimiz hocamız Kemal Cenap Berksoy'a⁴¹

Andıkça ah ederiz hüsnü beyanın senin

Ol mürüvvet kaynağı rû-yu şâdanın senin.

Ederdi mest-û hayran pür nükteli derslerin,
Daim sunmaktır ilim, lütfü ihsanın senin.
Başlayınca güftâra sanki sühendan söyler,
İnşirah verir hocam; çeşmû-müjganın senin.
Her fenne âşinasın, dilde üstâdı yekta
Teshir eder nagehân, tavrû-lisanın senin
Rahı tıpta şahikasın sayu-gayretinle,
Ebediyen mürşiddir, ilmû-irfanın senin
Ey hocalar hocası; ruhların meş'alesi,
Şeyda kalbimizdir mülkü-yezdanın senin.
Abdullah Duman

11. Eserleri⁴²

Kırk yılı aşan araştırmacılık ve hocalık yaşamı süresince Kemal Cenap Berksoy eşine ender rastlanılan bir verimlilikle çalışmıştır. Kitapları yalnızca fizyoloji alanıyla sınırlı kalmamış, özellikle dil devrimini izleyen süreçte Türkçe tıp terimlerinin bulunup yaygınlaştırılması konusuna da ciddiyetle eğilmiş ve Anato-mi hocası Zeki Zeren ile ortak eserler vermiştir.

Tıp Fakültesi'nde profesör olan Alibey Hüseyinzade Turan (1864-1941) ile birlikte ansiklopedik bir tıp kitabı yazmış ancak kitap bastırılmamıştır.

Kitapları:

- 1-Mebâdî-i Fenn-i Menafîü'l-âzâ. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Matbâası, 597s. Resimli. İstanbul 1321/1905.
- 2-Fizyoloji yahud Fenn-i Vezâifü'l-âzâ, Matbâa-i Hayriye ve Şürekâsı, 108s. İstanbul 1325/1909.
- 3- Fizyoloji. Hazım Bahsi. Cihan Matbaası; 90s, İstanbul 1325/1909.
- 4-Fizyoloji-i Nazarî Dersleri 1. Kitap. Edeb Matbaası - Matbaa-i Hayriye, 108s. İstanbul 1325/1909.
- 5-Fizyoloji-i Nazarî Dersleri 2. Kitap. Edeb Matbaası - Matbaa-i Hayriye, 152s., 13 Planş. İstanbul 1325/1909.
- 6-Amelî Fizyoloji Dersleri, Darülfünû-u Osmani Tıp Fakültesinde 1325-1326 Senesi Kış ve Yaz Nısıf Sene-i Tedrisiyyelerinde. Matbaa-i Tıbbiye-i Askeriye, 63s. Resimli. İstanbul 1326/1910.
- 7-Fizyoloji. Griziyat (İkinci Tabı). Kader Matbaası, 762+6 s. 172 şekil. İstanbul 1330/1914.
- 8-Fizyoloji Laboratuvarı Rehberi, Kimyay-ı Fizyoloji. Kader Matbaası, 106+1s., Tıp Fakültesi Kütübhanesi, Aded: 1. 1. Kısım. İstanbul 1335/1919.
- 9-İnsan Teşrih Modeli Erkek. Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1934.
- 10-İnsan Teşrih Modeli Kadın. Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1934.
- 11-Füsiyoloji (Birinci Kısım). A. İhsan Basımevi, 152s. Resimli. İstanbul, 1934.
- 12-İnsan Anatomi Modeli ve Terimleri Erkek. (Zeki Zeren ile). Kanaat Kitabevi, İstanbul 1938.
- 13-İnsan Anatomi Modeli ve Terimleri Kadın.(Zeki Zeren ile). Kanaat Kitabevi, İstanbul 1938.
- 14- Beşeri Fizyoloji Ders Kitabı (Birinci Cilt). Kenan Matbaası 307s. İstanbul 1941.
- 15- Beşeri Fizyoloji Ders Kitabı (İkinci Cilt). İstanbul Üniversitesi Yayını. Kenan Matbaası, 642s. İstanbul 1943.

Monografileri:

- 1-Sekretin hakkında yeni tecrübeler. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin Neşriyatından, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası 1921 (Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin 8 Nisan tarihli içtimasında tebliğ edilmiştir.)
- 2-Programme détaillé du Cours Pratique de Physiologie de la Faculté de Médecine de Constantinople. Monografi İstanbul, Ahmet İhsan Matbaası, 40 sayfa, 1925.
- 3-Türkçede İlmî İstılahlar Meselesi: "Yeni Türkçe bilgi diline yabancı bir dilin nüfuzu". Monografi, İstanbul Kader Matbaası 16 sayfa, 1929.
- 4-İstanbul Darülfünununun Tıp Fakültesi Fisiyoloji Müessesesi Faaliyet ve Neşriyatı. Monografi, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul 1930.
- 5-İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi Fisiyolojiya İnstitut'u yeni tesisatı ve dersleri açıklama hatırası. Monografi İstanbul, A.İhsan Matbaası, 1931.
- 6-Terminologie Internationale en Turc après l'adoption de l'alphabet latine. Monografi İstanbul, A.İhsan Matbaası, 1932.
- 7-Enseignement pratique de Physiologie a la Faculté de Médecine d'Istanbul en cours de l'année scolaire 1933-1934 Monografi İstanbul, A.İhsan Matbaası, 38 sayfa, 1934.

Makaleleri:

- 1- Contribution a l'étude de l'action de la moelle cervicale dans la piqure diabetique chez le chien. (Tebliğ tarihi: Seance du 17 Juillet 1910). *Compte rendus de la Societe de Biologie*, Tome LXIX, No:13, 1912.
- 2- Traces hemaugraphiques cardio-arterielles superposes (Tebliğ tarihi: Seance du 16 Juillet 1910). *Comptes Rendus de la Societe de Biologie* Tome LXIX, No:13, 1912.
- 3- Fiziyojide tecrübe usullerine dair (Fen Fakültesi Biyoloji Bölümünde fizioloji eğitimi için önemli bir metodoloji makalesi) *Darülfünun Fen Fakültesi Mec.* Sene I, Sayı I, 1332/1916.
- 4- Nuha-i şevkinin cüzur-ı halfiyesinde alelmerkezi seyyalatı tecrübe tarihiyle gösteren müşahade. *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sene 1, Sayı 1, s.20-23. Mart 1332/1916.
- 5- Sur l'existence des incitations centripedes des racines posterieures de la moelle épiniere. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Sene I, Sayı I, 1332/1916. (Aslı Türkçe olan bu makaleyi göremedik ancak Kemal Cenap'ın Fransızca yayınındaki kaynaktan mevcudiyetini tesbit edebildik)
- 6-Sekretin Hakkında: I, *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Sene I, Sayı 2, s.103-110. Haziran 1332/1916.
- 7- Sekretin Hakkında: II (İlk çalışmanın yeni bir alternatifi) *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Sene I, Sayı 3, s.251-252. Eylül 1331/1916.
- 8- Über bildungsort und Schicksaal des Secretins für das Pankreas im Körper. (Berlin Tıp Cemiyeti 9 Mayıs. 1917 gününde tebliğ edilmiş). *Berliner Klinische Wochenschrift Jahrgang* 57. Sayı 26, 1917. (Almanya'da yayınlanmadan önce bu çalışma, o zaman Tıbbiye'de toplantılarını yapan Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'de 1917'de tebliğ edilmiştir).
- 9- Über die Saccharophosphatase der Hefen und die Vergarung der Rohrzuckerphosphorsaure *Biochemische Zeitschrift* Band 82 Heft 5, s.6, 1918. (M.C. Neuberger ile).
- 10- Basill dizanteri ve tedavi-i hususiyesi hakkında. A. Şitteg Helm (?) çeviri. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Sene 3, Sayı 7, s.541-552, Ağustos 1334/1918.
- 11- Aseton cisimlerinin biyoşimisi, Asidoz ve Tedavisi. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 2, Sayı 4, s.208-217, Kanunisanı 1335/1919.
- 12- Nouveaux essais sur la Secrétine Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane (Société Impériale de Médecine) Séance du 8 April 1921.
- 13- İsna aşer karhası (oniki parmak (barsağı) ülseri). *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 4, Sayı 5, s.281-296, Ağustos 1338/1922.
- 14- Etudes sur la secrétine. *Annales de Médecine* Tome XXI, Sayı 6, s.477, 1922. (Bu çalışmaya dayanan önemli bir tecrübi çalışma için bkz. Ziya Cemal (O dönemde Fiziyojoloji Laboratuvarı Asistanı, sonra Dişçilik Okulu Profesörü): Pankreas İfrazatının muhtelif Ağdiye ile Mütaabakatı. *Darülfünun Tıp Fakültesi Mec.* Cilt 5, Sayı 1-2, s.31-36, 1339/1923). Fransa'da yayınlanan bu makale dolayısıyla Mecmuada kısa bir açıklama mevcut bkz. Hülâsalar: *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Sayı 7, s. 455-456, 1339/1923.
- 15- Kolloitlerin zevilhayata (canlılara) tesiri; flocculation faraziyesi ve bu faraziyenin ilm-i emrâz ve fenn-i müdâvat ile münasebeti. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Sene 5, Sayı 1-2, s.26-31, Kanunisanı-Şubat 1339/1923.
- 16- Hülâsalar. (Mustafa Hakkı ile beraber) *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Sene 5, Sayı 5, s.280-286, Mayıs 1339/1923.
- 17- Zerkiyât-ı dahiletü'l-kalb. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 5, Sayı 6, s.318-319, Haziran 1339/1923 (Müderris Dr. Mouchet ile). (Paris'te Académie de Médecine'in 26 Haziran 1923 tarihli toplantısında tebliğ edilen çalışmanın sonuçlarının Türkçe olarak açıklanması).
- 18- Tahlil-i Tenkidi: Akil Muhtar Beyin betaet-i kalp ve inhina-yı sagir karhası müşahedesi hakkında. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 5, Sayı 6, s.336-339, Haziran 1339/1923 (Bu yazının hemen sonunda s.339-344, Akil Muhtar'ın cevabi yazısı mevcuttur).
- 19- Mide karhası hakkında Müderris Akil Muhtar Beyefendiye cevab-ı mütekabil. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 5, Sayı 7, s.419-423, Temmuz- Ağustos 1339/1923.

- 20- Etudes expérimentales sur les injections intra-cardiaques avec figures (En collaboration avec M.Mouchet) *J.de Physiologie et de Pathologie Generale* Tome XXII, No:2 Avril 1924.
- 21- Adrenalinin ifrazı-ı safraviye tesiri; mütalâa-i tecrübiye. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 6, Sayı 1, s.1-8, Kânunisâni 1340/1924.
- 22- Papaverin Hakkında (Tecrübi çalışma); *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 6, Sayı 2, s.65-71, Şubat 1340/1924.
- 23- Nouvelles recherches sur les injections intracardiaques (peut-on pratiquer la transfusion intra-cardiaque) (Paris'te Academie de Medecine'in 26.6.1923 toplantısında tebliğ edilmiştir). *Bulletin de l'Academie de Médecine* 3. Serie Tome XCII 37 annee No:29, 15 Juillet 1924). (Dr. Mouchet ile).
- 24- Action humorale de l'extrait du Faisceau de His sur la pression arterielle. *Bulletin de l'Académie de Médecine* 3 serie, 38. annee Tome XCIII, 1925.
- 25- Bir gonokok intanı vak'ası. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* Cilt 9, Sayı 9, sf. 551-553, Eylül 1927.
- 26- Glycémie, cholestérinémie ve adrénalinémie münasabati makalesi hakkında. *Darülfünun Tıp Fak. Mec.* XII. Yıl, No:5-6, s.345-346, Mayıs-Haziran 1930.
- 27- Türkçe'de Beynelmilel Mahiyette fenni tabirlerle ilmi istihlahları meselesi. *Aylık Tıp Gazetesi*, 2: 229-234, 1931 (Aylık Tıp Gazetesi Separatısı olarak 11 Eylül 1931 Gutemberk Matbaası Galata'da ayrı baskısı yapılmıştır.).
- 28- Tababet ve müteallikatından tabiat bilgileri istihlahlarının Türkçe'ye çevrilmeleri, yüksek tahsilde ve Darülfünun'da Latince istihlahlar meselesi, bu münasebetle Türk gramer kaidesi. 8 sayfalı ayrı baskı. Türkiye Tıp Encümeninin 4 Birincikanun 1932 tarihli toplantısında tebliğ edilmiştir.
- 29- Tababet ve müteallikatından tabiat bilgileri istihlahlarının Türkçe'ye çevrilmeleri: Yüksek Tahsilde ve Darülfünun'da Latince *Tıp Dünyası*, 5: 1907-1914, 1933.
- 30- Sur un reflexe gastro-duodenale. Uluslararası Fizyoloji Kongresi, Moskova 1935.
- 31- İvan Petroviç Pavlof'un Hayatı ve Eseri. *Türk Fizik ve Tabii İlimler Sosyetesini Yıllık Bildiriler Arşivi* Sayı 5-6, s.74-181 1936-1938 (5 Kasım 1937 tarihli toplantıda tebliğ edilmiştir).
- 32- Yalova Termal Kaynak Suyunun İzole Kalbe Tesiri, *İst. Üni. Tıp Fak. Mec.* Cilt 1, Sayı 3, s. 318-322, 1938.
- 33- Prof. Şakir Paşa merhum hakkında. *Üçüncü Mıntka Etibba Odası Gazetesi*, Sayfa 11, sene 1943.

DİPNOTLAR

- 1 Bugün Kastamonu ilinin İnebolu ilçesine bağlı olan bir köy.
- 2 İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı'nda bulunan Bedii Şehsuvaroğlu Arşivi'ndeki Kemal Cenab Berksoy Dosyası'ndan alınmıştır. Yazının devamında yalnızca B.Şehsuvaroğlu Arşivi olarak anılacaktır.
- 3 Aykut Kazancıgil - H.Hüsrev Hatemi, "Ord. Prof. Dr. Kemal Cenab Berksoy, Türkiye'de XX. Yüzyıl Başlarında Fizyoloji Biliminin Gelişmesi" *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 2,1988, 20-33. (Aynı metin ilaveli olarak "Bilim Tarihimizden Türkiye'de Fizyoloji Bilimi ve Kemal Cenab Berksoy" başlığıyla *Tarih ve Toplum* Dergisininin 51. sayısında da yayımlanmıştır).
- 4 A.Kazancıgil - H.Hatemi, a.g.m. 20.
- 5 B. Şehsuvaroğlu Arşivi.
- 6 Kemal Cenab, *Fizyoloji*, İstanbul 1334 (1914).
- 7 B. Şehsuvaroğlu Arşivi.
- 8 Kemal Özbay, *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*, İstanbul 1976, II, 137-138.
- 9 *Hekimlikte Kırk Yıl 1926-1966*, İstanbul 1966, 125.
- 10 Sadi İrmak, Kaybettiğimiz milli değerler Kemal Cenab Berksoy, Cumhuriyet Gazetesi (B.Şehsuvaroğlu Arşivi).
- 11 *Hekimlikte Kırk Yıl 1926-1966*, 21.
- 12 Dr.Osman Şevki Uludağ'ın Kemal Cenab'ın ölümünün ardından 4 Aralık 1949 tarihli Vatan gazetesinde yazdığı "Kaybettiğimiz büyük değerlerden: Fizyoloji Profesörü Kemal Cenab" adlı yazısından. (B. Şehsuvaroğlu Arşivi)
- 13 Kemal Özbay, a.g.e., 188-189.
- 14 Kemal Cenab Berksoy, *Füsioloji*, İstanbul 1934, 95.
- 15 A.Kazancıgil - H.Hatemi, a.g.m. 20.
- 16 Hans Winterstein, "Kemal Cenab Hatırasına", *İst. Tıp Fak. Mec.*, 12/4, İstanbul 1949, 661-664.

- 17 Bu yazının 6 numaralı konu başlığında ayrıntılı olarak verilmiştir.
- 18 İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Tevfik Recep Örensoy, Kemal Cenap Berksoy ve Mustafa Hayrullah Diker ile İstanbul'da bulunan 4 memurun yaş haddinden istisnaen birer yıl daha çalıştırılmaları. Cumhuriyet Arşivleri, Fon Kodu: 30..18.1.2 Yer No: 92.81..16.
- 19 Üniversite Beşeri Fizyoloji Öğretim Üyesi Ord. Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy'un yaş kaydından istisnaen bir yıl daha çalıştırılması. Cumhuriyet Arşivleri, Fon Kodu: 30..18.1.2 Yer No: 95.58..11.
- 20 Osman Şevki Uludağ, a.g.m.
- 21 Hans Winterstein, a.g.m.
- 22 Osman Şevki Uludağ, a.g.m.
- 23 Tıp Yolunda Yılbaşı 1932-1933.
- 24 Kemal Cenap Berksoy, *Füsiyoloji*, İstanbul 1934.
- 25 Hans Winterstein, a.g.m.
- 26 Terminologie Internationale en Turc après l'adoption de l'alphabet latine. Monografi İstanbul, 1932.
- 27 Hans Winterstein, a.g.m.
- 28 Kemal Cenap, *Beşeri Fizyoloji*, İstanbul 1943.
- 29 Bu başlık altında verilen bilgiler Nobel Ödülleri'nin resmi web sayfası olan <http://nobelprize.org/nomination/medicine/> adresinden alınmıştır.
- 30 Bu kuralardan ikisi adaylık ile ilgili her türlü bilgi ve belgenin 50 yıl süre ile sır kalmasını ve kural olarak aday gösterilenin bundan haberdar olmamasını gerektirmektedir.
- 31 H.Hüsrev Hatemi, "1909 Tıp Fakültesi Reformu ve Yansımaları", V.Türk Tıp Tarihi kongresi Bildirileri, Ankara 1999, 195-196.
- 32 Hans Winterstein ve Sadi İrmak ölümünden sonra yazdıkları yazılarda bu konuya temas etmişlerdir.
- 33 Osman Şevki Uludağ, a.g.m
- 34 Kemal Özbay, a.g.e., 169.
- 35 İstanbul Üniversitesi Tıp ve Fen Profesörü Kemal Cenabi ile 3 subayın Avrupa'da tedavileri için gerekli meblağın Maliye Vekaleti'nin diğer masraflar tertibinden ödenmesi. Cumhuriyet Arşivi, Tarih: 28/5/1924 Sayı: 550 Dosya: 200-10 Fon Kodu: 30..18.1.1 Yer No: 9.27..7.
- 36 İstanbul Tıp Fakültesi profesörlerinden Kemal Cenab, İsmail Hakkı ile Kabataş Lisesi öğretmenlerinden Naki Bey'in tedavi masraflarının karşılanması. Cumhuriyet Arşivi, Tarih: 28/7/1926 Sayı: 3862 Dosya: 200-19 Fon Kodu: 30..18.1.1 Yer No: 20.46.3.
- 37 B. Şehsuvaroğlu Arşivi.
- 38 B. Şehsuvaroğlu Arşivi.
- 39 Hans Winterstein, a.g.m.
- 40 <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1949/Aralik1949.htm>
- 41 Günümüz Türkçesiyle: Güzel açıklamalarını (derslerini) andıkça ah ederiz / Senin neşeli yüzün cömertlik kaynağıdır. / Nükte dolu derslerin bizi mest ve hayran ederd / Senin iyilik bağışın daima ilim sunmaktır. / Konuşmaya başlayınca sanki en güzel söz söyleyen konuşur gibi olur / Ferahlık verir hocam gözün ve kirpiklerin. / Her bilim dalını tanırısın dilde ise tek üstatsın / Senin tavrın ve konuşmanın ansızın büyüler / Çalışman ve gayretinle tıp yolunda doruktasın sen / Senin ilim ve irfanın sonsuza kadar yol göstericidir. / Ey hocalar hocası, ruhların meşalesi senin ilahi mülkün bizim delice seven kalbimizdir.
- 42 Bu başlık altında verilen listeler 1988 yılında A. Kazancıgil – H. Hatemi tarafından makalede verilen liste temel alınarak 2007 itibarıyla ulaşılabilen yeni kaynaklardaki (Sait Naderi- Gülten Dinç."Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası (1916-1933) ve Dizini, Tıp Tarihi Araştırmaları 12, İstanbul 2004,s.200-253.) yayınları da eklenmiş ve olabildiğince zenginleştirilmiştir.